

KIES JE BEMINDE EN BEMIN JE KEUZE

Een bijdrage tot het bevorderen van de studiemotivatie d.m.v. studiekeuzebegeleiding, meer bepaald met betrekking tot de lessen moedertaal voor de leerlingen van het secundair onderwijs (1)

Uit verschillende Nederlandse studies blijkt dat studiekeuzebegeleiding door leerkrachten op een laag pitje staat. In het studiekeuzeproces spelen vooral de familie en de instellingen die allerlei voorlichtingsbijeenkomsten organiseren, een voorname rol. Veel minder belangrijk is de rol van de leerkracht en die van de media. (2)

Studiesucces en studiemotivatie

Uit ervaring blijkt dat studiesucces voor elke leerling afzonderlijk niet steeds gewaarborgd kan worden door de evaluatie van studieresultaten. De evaluatiemethoden en de weergaven ervan zijn immers vatbaar voor interpretatie en variëren van school tot school, klas tot klas, afdeling tot afdeling.

Studiesucces wordt echter voor iedereen in grote mate bepaald door studiemotivatie. Een goede studiemotivatie bekomt men door belangstelling te ontwikkelen voor de studie omwille van de te bestuderen stof, dit is intrinsieke motivatie. (3)

Deze motivatie bekomt men door juist gekozen te hebben. Maar deze keuze is verbonden met waarden in en buiten de persoon. Dit betekent dat leerlingen hun situatie duidelijker moeten zien, hun motieven leren kennen, wat zij willen, wat zij kunnen en niet kunnen. (4)

- De waarden in de persoon kunnen we ontdekken door vragen te stellen zoals : welke plaats heeft opleiding, werk en beroep in het leven, wat motiveert de leerling, ...
- Buiten de persoon worden de volgende situaties beïnvloed door de waarden die men eraan hecht :
 - de leefsituatie (familiaal milieu) : financiële hinderpalen, wensdromen van de ouders, waarde van een beroep, sociaal prestige van een diploma, te lage aspiraties,...
 - de arbeidssituatie (arbeidsmarkt) : werkloosheid kan demotiverend werken, "alles of niets"-mentaliteit, concurrentie, stages, nep-statuten,
 - de leersituatie (onderwijssysteem) : men besteedt te weinig aandacht aan de processen van kennisverwerving en kennistoepassing en meer aan informatie-overdracht.

Bij de studiekeuzebegeleiding zullen we rekening moeten houden met deze waarden en de steeds evoluerende maatschappij- en onderwijsopvattingen. (5)

Studiekeuzebegeleiding (6)

Tijdens de studiekeuzebegeleiding onderscheiden we vier opeenvolgende fasen.

1. In de eerste fase of exploratiefase, doet men enerzijds externe en anderzijds interne informatie op. Externe informatie zijn de diverse studie- en beroepsmogelijkheden. Interne informatie is de exploratie van eigen mogelijkheden, beperkingen, interessen, waarden, gerichtheden,
2. In de tweede fase of kristallisatiefase verkrijgt men een nauwkeuriger zelfbeeld en een duidelijke aflijning van een groep van studierichtingen.
3. In de derde fase of beslissingsfase, komt men tot een besluitvorming van de opgedane zelfreflecties op basis van doorleefde ervaringen en situaties.
4. In de vierde fase of uitdiepingsfase diept men zijn keuze verder uit. Voor leerkrachten moedertaal is dit een prima gelegenheid specifieke vaardigheden in verband met studiemethoden aan te leren. (7)

Studiekeuzebegeleiding in de lessen moedertaal

Dat studiekeuzebegeleiding een plaats heeft in de lessen moedertaal, blijkt uit het feit dat studiekeuze te maken heeft met waarden en normen. Het aanleren van studievaardigheden, zoals de syntheses noteren, bevestigt dit nogmaals.

We gaan nu uitgebreider op de verschillende fasen in.

DE EXPLORATIEFASE

Iemand die voor een keuze staat, leert haar/zijn mogelijkheden en beperkingen kennen door confrontatie met anderen. In groepssituaties kunnen de verschillende groepsleden elkaar motiveren, steunen, feedback geven en tevens vergelijkings- en identificatiefiguren zijn. Met andere woorden het keuzeproces wordt door stimulering en door een affectief-dynamische benadering op gang gebracht.

Praktische uitwerking

- A. - Groepsgewijs worden door de leerlingen alle vragen die ze kunnen stellen met betrekking tot hun keuze geformuleerd en genoteerd.

- In de klas worden ze vervolgens op het bord geïnventariseerd.
- De leerkracht maakt een onderscheid tussen externe en interne informatie.

B. Tijdens de hieropvolgende bespreking leggen we de nadruk op de manier waarop ze deze informatie opdoen en minder op de inhoudelijke kwaliteit. De leerlingen worden geconfronteerd met een dubbele vorm van informatie, zowel intern als extern.

Wanneer we ervaren dat er weinig uit de bus komt, kunnen we de leerlingen in groepjes aanzetten tegen een bepaalde datum informatie op te sporen.

Voor externe informatie kan men

- documentatiebronnen zelfstandig raadplegen,
- deelnemen aan informatievergaderingen,
- informatiebronnen groepsgewijs raadplegen, ... (8)

Elke leerling kan een brief opstellen en verzenden om informatie aan te vragen. Alzo verkrijgt men klassikaal een informatieboek die een basis kan vormen voor de toekomst. Tegelijkertijd oefenen de leerlingen zich in het schrijven van brieven om informatie te bekomen. Voor interne informatie wordt men best begeleid door de leerkracht of door het PMS-centrum. Men kan tot zelfinzicht komen door vragen te stellen over capaciteiten, persoonlijkheidsfactoren, motivatie, waardebeleving, zelfevaluatie,

Wanneer men hier een beter zicht op heeft, kan men eigen voorkeuren en inzichten ordenen volgens belangrijkheid in waardeschalen. Bruikbaar voor studiekeuzebegeleiding zijn deze van Super en van Holland. (9)

In deze fase komt het erop aan dat de leerlingen zelf inzien dat zij centraal staan in het keuzeproces !

DE KRISTALLISATIEFASE

Door het zelfbeeld en zelfinzicht dat men in fase 1 verworven heeft, kan men nu een duidelijkere aflijning van een groep van studierichtingen nastreven. We gebruiken nu discussietechnieken om het gevonden materiaal te bespreken.

Praktische uitwerking

A. Discussies tussen twee leerlingen.

- De onderwerpen, in dit verband studierichtingen, worden door de leerlingen zelf gekozen.
- De leerkracht herwerkt ze zodanig dat ze kunnen getrokken worden.
- Ook de namen van de leerkrachten worden willekeurig getrokken.
- Afgesproken wordt wie voor en wie tegen is. Bijvoorbeeld de eerste naam die men trekt is tegen.

- Wanneer men weet wie aan het gesprek deelneemt, plaatst men zich in groepjes rond de aangeduide personen. Men geeft argumenten en tegen-argumenten. Dit gebeurt om te voorkomen dat men totaal niets van een studierichting zou afweten.
- Nu vindt het gesprek plaats, bijvoorbeeld zeven minuten, terwijl de rest van de klas aandachtig luistert.
- Na het gesprek is er eventjes tijd voor evaluatie, gegeven door de rest van de klas.

Deze werkvorm leidt tot een meer persoonlijke stellingname van elke leerling omdat men ook geconfronteerd wordt met de voor- en nadelen en men moet deze trachten te weerleggen of tenminste trachten te verduidelijken.

B. Panelgesprek

Verschillende beroepen of studies worden door middel van slogans bekend en aantrekkelijk gemaakt.

- We schrijven deze slogans op een bord.
- Vrijwilligers vormen een panel en verduidelijken deze slogans door hun opinie erover te geven.
- De rest van de klas luistert toe en kan desgevallend na een afgesproken periode enkele vragen stellen.

Verschillende visies komen aan bod. Bepaalde vooroordelen, bezwaren, moeilijkheden en vragen worden verhelderd, weerlegd of opgelost.

C. Interview met beroepsbeoefenaars.

Men kan een beroep tonen aan de hand van een opgenomen interview op cassette of video. Daarnaast kan men ook een dia-montage en/of een collage samenstellen. Als inleiding op het interview kan men zich laten leiden door een eenvoudig vragenschema :

- Hoe kwam u in uw beroep terecht (voorgeschiedenis, opleiding, factoren die daartoe kunnen bijdragen) ?
 - Kunt u een werkdag concreet beschrijven ?
 - Wat geeft u arbeidstevredenheid en wat zijn de vervelende kanten ?
 - Hoe moet iemand zijn om in uw beroep te kunnen slagen ?
- Er wordt hier bewust gebruik gemaakt van communicatiemedia om de klemtoon op de visuele beeldvorming te leggen.

DE BESLISSINGSFASE

De leerlingen zijn nu in de mogelijkheid om te kiezen. Primair staat de manier waarop ze kiezen en dat ze kiezen. Zo moeten ze in staat zijn hun motieven te verduidelijken om aan te tonen dat ze het bewustwordingsproces ondergaan hebben.

Het spreekt vanzelf dat niet alle leerlingen tot een besluitvorming gekomen zijn. Om het proces te structureren, kunnen we terug aanknopen met de waardenschema's en deze nogmaals bespreken.

In een schriftelijke neerslag kan de leerling(e) zijn/haar motieven, waarden en factoren die bijdragen tot het beslissingsproces uiteen zetten. Deze teksten kunnen dan in de klas besproken worden. Voor diegenen die nog niet aan kiezen toe zijn, is dit een stimulans en een ervaring dat het mogelijk is toch tot een keuze te komen.

DE UITDIEPINGSFASE

In tegenstelling tot F. Troch leggen we hier de nadruk op het aanleren van vaardigheden om zo een goede studiemethode te ontwikkelen. De hoofdvaardigheid is hoofdzaken van bijzaken onderscheiden. In de lessen moedertaal is dit de synthese.

In dit laatste gedeelte ga ik trachten de band tussen studiemethode en synthese te verduidelijken.

De synthese is het studiemiddel bij uitstek. Verschillende studiemethodes zijn hierop gebaseerd. Alle methodes draaien echter rond dezelfde fasen.

1. men leest of luistert : tegelijkertijd noteert men.
2. men begrijpt : men verwerft kennis.
3. men structureert
4. men integreert en verwerkt : men vat samen.
5. men past toe : men schrijft de tekst uit in eigen woorden.
6. men memoriseert : men studeert.

Zonder de techniek om hoofdzaken van bijzaken te onderscheiden, te structureren en te integreren, komt men niet tot efficiënt studeren !

Let wel op ! iedereen kan de technieken om te studeren beheersen. Maar studiemotivatie op zich leidt ook niet tot studiesucces. Om te slagen moet men die studiemotivatie combineren met intrinsieke motivatie, doorzettingsvermogen, zelfvertrouwen en kennis. Slagen is het eindproces in een gedragsverandering die begint bij de eerste dag van het voortgezet onderwijs.

In deze fase wordt eveneens de mogelijkheid geboden aan de leerlingen die niet tot een besluit gekomen zijn, om zich verder te verdiepen. Men kan hiervoor gespreksgroepen oprichten, informatie en argumentatie van de anderen beoordelen en zoveel meer.

Tot slot enkele bedenkingen

De verschillende fasen in het studiekeuzeprocess zijn vanuit didactisch oogpunt goed bruikbaar. We kunnen in elke fase aangepaste didactische werkvormen aanwenden. We kunnen deze fasen echter moeilijk gebruiken als situeringsmodellen. Bepaalde leerlingen werken en zijn trager dan de

anderen en zullen dus meer tijd nodig hebben om een fase te verwerken. Anderen doorlopen verschillende fasen tegelijkertijd. Didactisch evolueert de lessenreeks. Al deze tragere leerlingen kunnen nog wel in de laatste fase bijgeschaafd worden.

In Nederland heeft men, wat studiekeuzebegeleiding betreft al een heel stuk weg afgelegd. Naast de schooldekanen die zich hiermee bezig houden, wordt er ook een tijdschrift "Straks Studeren" uitgegeven. (10) Elke maand verschijnt er één exemplaar voor de laatste drie jaren. Het exemplaar bestaat uit twee delen. Eén is gericht naar VWO-leerlingen (Vorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs) en daarin zouden bij ons, in Vlaanderen, de universitaire studierichtingen in vermeld staan. Het andere, voor HAVO-leerlingen (Hoger Algemeen Vormend Onderwijs) is van belang voor alle andere studiemogelijkheden. In Vlaanderen zouden dit de niet-universitaire studiemogelijkheden van het hoger onderwijs, de specialisatiejaren, RVA-opleidingen en aanverwante zijn.

We vinden naast leesbare inleidingen op een beroep en een studie ook interviews met studenten en docenten, volledige adressenlijsten van de scholen, beroepsmogelijkheden, toelatingsvoorwaarden, aanverwante opleidingen en dies meer.

Een tijdschrift heeft tevens als voordeel dat het regelmatig verschijnt en het is praktisch te gebruiken in de klas. Er zijn weinig Nederlanders die er nooit in gelezen hebben.

Misschien een tip voor Vlaanderen in de ... nabije toekomst.

Alhoewel dit artikel nog leemten vertoont en het ook niet de bedoeling heeft een exhaustieve reeks van didactische werkvormen in verband met studiekeuzebegeleiding aan te bieden, is het een eerste stap om leerkrachten moedertaal in kennis te brengen van een materie die op dit moment vooral door pedagogen en psychologen behandeld wordt. Het gevolg hiervan is dat men meermaals met onduidelijk jargon te maken krijgt en dat de theorievorming weinig met de praktijk te maken heeft. Dit artikel heeft als voornaamste doelstelling hierin wat meer duidelijkheid te brengen en dit jargon aan te passen aan een alledaagse klassituatie.

Wilfried De Hert, Louis Janssenslaan 40, 2100 Deurne,
tel. : 03/325.27.16

NOTEN

- (1) Het artikel is vooral gericht naar leerkrachten moedertaal A.S.O. en T.S.O. De didactische werkvormen kunnen door andere leerkrachten moedertaal wel aangewend worden om beroepskeuze te begeleiden.
- (2) Drs. Van De Linde, Knopen tellen of kiezen, ITSWO-VU, Amsterdam, 1980.
Han Israëls, Helpt studentenbegeleiding ?, Rapport nr. 26, Bureau Onderzoek van onderwijs, Rijksuniversiteit Leiden, 1983.
- (3) extrinsieke motivatie : het willen studeren om te slagen voor het examen. Men wil bijvoorbeeld enkel slagen voor de familiecadeaus of uit eerbij of voor de financiële aantrekkelijkheid van het beroep.
- (4) J. Hoornaert bespreekt naast de waarden in de persoon ook de negatieve faalangst en de geringe persoonlijke verantwoordelijkheid als factoren die de studiekeuze kunnen beïnvloeden.
Hoornaert J., Bevordering van motivatie bij studie- en beroepskeuze begeleiding, in Liber Amicorum, Prof. J. Nuttin, Universitaire Pers Leuven, 1980.
- (5) De leer- en leefsituatie zal zich in de toekomst meer en meer moeten aanpassen aan het hoger onderwijs. Enerzijds zal er minder samenhang bestaan tussen de genoten opleiding en de latere werkring en anderzijds zullen studies belangrijk worden voor een zinvolle vrijetijdsbesteding.
Vandenbergh L., Studeren voor een andere toekomst, in Nova et Vetera, J.B. Wolters, 1984-1985.
- (6) We verkiezen de term studiekeuze boven beroepskeuze. Een beroepskeuze is een hele projectvorming, waarvan ook de studies zelf deel uitmaken, terwijl studiekeuze persoonlijker is. Het is een keuze die je zelf maakt, al of niet tijdens een begeleidingsproces.
- (7) Troch F., Studiekeuzebegeleiding door P.M.S.-centra en S.B.O.-diensten, in studiekeuzebegeleiding van abiturienten, Dienst voor Studie-advies KUL, ACCO, Leuven, 1973.
- (8) Informatiebronnen.
 1. Studie- en beroepsmogelijkheden
Voor Vlaanderen : Troch F., Vermeirsch R., Mijn toekomst. Studie- en beroepsmogelijkheden na het secundair onderwijs, Universitaire Campus Diepenbeek, 1983.
C.S.B.O., Studeren buiten de universiteit, s.v. Reinaert Uitgaven, Zele, 1984.
dr. A. Bonte, Studie- en beroepswijzer. Een gids voor laatstejaars van het sec. ond., Kredietbank, 1984.
Voor Nederland : overzichtsnummer van het tijdschrift : Straks Studeren na VWO/HAVO, Staatsuitg., Den Haag, zeventiende jaargang, februari 1985.
 2. Studiemethode
Van Parreren, C.F., Peeck J., Velema G., Effectief Studeren, Aula-boek, Antwerpen-Utrecht, 1966.
Lodewijck-Cuyppers, Sector heroriëntering en studiebegeleiding, Studiemethode, leidraad bij de universitaire studies, + werkboek

KUL, 1980

Vandenberghen L., Dienst voor Studieadvies en studiebegeleiding
Studeren in de eerste kandidatuur, UFSIA, 1985.

Suykerbuyk J., Dienst studentenbegeleiding, Studeren hoe begin
je eraan ? RUCA, 1983.

- (9) De waardeschalen van Super en Holland zijn terug te vinden in
Hoornaert J., Bevordering van motivatie bij studie- en beroeps-
keuzebegeleiding, in Liber Amicorum, Prof. J. Nuttin, Universi-
taire Pers Leuven, 1980.

Als hulpmiddel voor het zoeken naar een eigen belangstellingsrichting kunnen de
volgende zes oriëntaties van Holland worden gebruikt. Daarbij zijn beroepssectoren
aangeduid die bij elk van de oriëntaties kunnen aansluiten.

1) Mensen met een praktische oriëntatie

LANDBOUW, TECHNIEK, VERKEER

- houden meer van concrete dan van abstracte bezigheden ;
- hebben belangstelling voor zichtbare en grijpbare dingen : natuurprodukten,
dieren of technische dingen : instrumenten, machines, motoren en dergelijke ;
- houden van lichaamsactiviteit, van bewegen en van inzet van hun krachten ;
- willen iets doen en willen resultaten ;
- houden niet van praten of sociaal bezig zijn.

2) Mensen met een intellectualistische oriëntatie

ONDERZOEKSWERK IN DE NATUURWETENSCHAPPELIJKE SECTOR

- houden van zuivere denktaken ;
- vinden een enigzins abstracte benadering van een vraagstelling aantrekkelijk ;
- denken liever dan dat zij handelen ;
- kunnen niet pragmatisch denken ;
- houden van exacte analyses ;
- willen in hun denkwerk onafhankelijk zijn van anderen ;
- willen introvert bezig kunnen zijn.

3) Mensen met een sociale oriëntatie

HELPENDE, VERZORGENDE, GENEZENDE, ONDERWIJZENDE BEZIGHEDEN

- houden van contact met andere mensen ;
- wensen een emotioneel bevredigende relatie ;
- willen voor de andere iets betekenen en willen ook zelf aandacht en waardering
krijgen ;
- nemen deel aan allerlei sociale activiteiten ;
- houden van alles wat de mens aangaat, ook ethische en religieuze vraagstukken.

4) Mensen met een ordelievende oriëntatie

ADMINISTRATIEVE BEROEPEN

- houden van activiteiten met orde, regelmaat en systeem ;
- hebben plichtsbeseft en tonen bereidheid om zich aan te passen ;
- identificeren zich sterk met de bestaande cultuur, met de traditie en de
gangbare levensstijl, die zij ook willen hoog houden en bewaren ;
- hebben de mentaliteit van de "beheerder", die er plezier in heeft als alles
goed draait en iedereen weet waar hij aan toe is ;
- willen harmonie en zekerheid.

5) Mensen met een ondernemende oriëntatie

POLITIEK, JOURNALISTIEK, RECLAME, HANDEL, MANAGEMENT

- houden van situaties die nog onbepaald zijn, waar zij nog alle kanten mee uit kunnen ;
- worden uitgedaagd door het avontuurlijke ;
- willen anderen kunnen beïnvloeden, overtuigen, leiding geven of macht over anderen uitoefenen ;
- houden van contact, vooral om daarin succes te hebben en de eigen persoon, ideeën en plannen door te zetten.

6) Mensen met een artistieke oriëntatie

BEROEPEN DIE TE MAKEN HEBBEN MET TAAL, MUZIEK, FILM, TONEEL

- hebben een sterke behoefte aan zelfexpressie ;
- willen alles wat zij meemaken, omvormen en uitdrukken in een gevoelig medium ;
- houden van expressie en artistieke prestatie.

Waardeschaal van Super

- altruïsme : bijdragen tot het welzijn van anderen door hen te helpen ;
- esthetiek : mooie dingen maken, bijdragen dat de wereld er mooier uit ziet ;
- creativiteit : nieuwe ideeën ontwikkelen, iets nieuws uitvinden ;
- intellectuele stimulatie : problemen verstandelijk benaderen ;
- prestatie : het gevoel hebben flink gewerkt te hebben, zichtbare en tastbare resultaten zien ;
- onafhankelijkheid : de werkwijze zelf kunnen bepalen, zijn eigen baas kunnen zijn ;
- prestige : doen wat anderen belangrijk vinden, wat respect oplevert ;
- leiderschap : leiding kunnen geven aan anderen en organiseren ;
- economische waarde : goed betaald werk zodat men er goed kan van leven ;
- zekerheid : zelfs in moeilijke tijden het werk kunnen behouden ;
- omgeving : in prettige en aantrekkelijke omgeving kunnen werken ;
- relatie met leider : onder een leider werken die vertrouwen geeft en met wie men goed kan opschieten ;
- relatie met collega's : vriendschappelijke contacten hebben met collega's ;
- manier van leven : zichzelf kunnen zijn, op eigen wijze kunnen leven ;
- afwisseling : werk dat verschillende taken omvat en veel verandert.

(10) zie noot (8).

Met dank aan L. Vandenberghe en P. Fivez voor hun raad bij het samenstellen van deze bibliografie.